

**ПОЛТАВСЬКА ГУБЕРНСЬКА РАДА В ПЕРШИЙ ПЕРІОД СВОЄЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(березень 1917 р. – березень 1918 р.)**

Лютнева революція 1917 року відкрила шлях до свободи і незалежності народам Росії. На Полтавщині, як і в усій Україні, посилювався національно-визвольний рух, з'явилися осередки політичних партій і громадських організацій. В числі останніх почали створюватися і "совети" робітничих та солдатських депутатів, як частина загальноросійських класових представницьких структур. Їх поява була наслідком зневіри російськомовного робітництва державним інституціям Тимчасового уряду та песимізму щодо перспектив розвитку російської революції.

Вибори до Полтавського міського "совета" робітничих депутатів відбулися 8 березня 1917 року. До нього ввійшли головним чином представники російськомовного (російського та єврейського) робітництва, дрібні службовці, ремісники та кустарі. Першим головою Полтавського "совета" став Герш Майзел. 10 березня на зібранні делегатів від батальйонних і полкових солдатських комітетів було створено і "совет" солдатських депутатів. Очолив його Рахман Дунаєвський. 12 березня відбулося формальне об'єднання обох "советів" і створена тимчасова президія у складі двох співголів і двох секретарів. В подальшому обов'язки об'єднаного "совета" виконував Герш Майзел [1].

Об'єднання "советів" робітничих і солдатських депутатів за рішенням його організаторів вважається першим губернським з'їздом рад, позаяк Полтавська міська рада аж на початку 1918 року виконувала функції губернської. Не претендуючи на владу, "совети" існували як класові громадські організації і були включені до губернського, повітових і міських громадських комітетів та разом із ними підтримували тимчасовий уряд.

Програма діяльності "советів" робітничих і солдатських депутатів Полтавщини була визначена 22 травня на 2-му губернськеому з'їзді, який проходив під головуванням Сергія Козюри (тоді ж його офіційно було обрано головою об'єднаного "совета": організація професійних спілок, введення 8-годинного робочого дня, включаючи й сільськогосподарських робітників, підвищення заробітної плати, недопущення несанкціонованих "советами" страйків та ін. При губернському "советі" була створена спеціальна комісія (примирювальна камера), де мали розв'язуватися конфлікти між робітниками і підприємцями. Делегати з'їзду вітали входження соціалістів до складу Тимчасового уряду і закликали полтавців до його підтримки [2].

Надзвичайно складним був процес створення рад селянських депутатів, адже після Лютневої революції в селах Полтавщини вже з'явилися Селянські спілки – національні професійно-класові загальноселянські організації. В той же час неукраїнські соціалістичні партії нав'язували українському селянству

створення “советів”, як загальноросійських політичних структур, намагаючись тим самим розколоти його за майновою ознакою і протиставити більш заможних селян менш заможним.

Навколо питання, які громадські організації будуть діяти в українському селі, йшла гостра політична боротьба. На жаль, це питання розв’язувалося не на місцях, а на загальноросійських представницьких структурах (громадських комітетах і “советах” робітничих і солдатських депутатів), і потім їх рішення нав’язувалося селянству Полтавщини.

24 червня в Полтаві відбувся губернський селянський з’їзд, на який прибуло близько 200 делегатів з декількох повітів губернії. Вони одноставно підтримали проголошення Центральною Радою автономії України і вибрали губернську раду селянських депутатів кількістю 75 чоловік, яка мала представляти інтереси біднішого селянства і створювалася на противагу селянським спілкам. Того ж дня вона звернулася до “совета” робітничих і солдатських депутатів з пропозицією про об’єднання.* В ході переговорів було вирішено створити об’єднаний виконавчий комітет і постійно діючий орган – бюро (президію) об’єднаної ради у складі 6 представників губернської ради селянських депутатів, 3 – від “совета” робітничих і солдатських депутатів і 5 – від соціалістичних партій як українських, так і російських та єврейських [3].

Офіційне об’єднання “совета” робітничих і солдатських депутатів з радою селянських депутатів відбулося на 3-му губернському з’їзді рад, який проходив 2021 липня 1917 року. На ньому були присутні лише 28 делегатів, включаючи 6 – від губернської ради селянських депутатів, 3 – від Карлівської і одного – від Яготинської ради робітничих і солдатських депутатів. В більшості повітів Полтавщини вже існували ради селянських депутатів, але об’єдналися вони з “советами” робітничих і солдатських депутатів лише в Яготині і Карлівці.

Делегати з’їзду засудили авантюру більшовиків у Петрограді 3-5 червня, позаяк вважали, що перехід влади в Росії до рук рад є передчасним. З’їзд вітав Центральну Раду “як повноважний крайовий орган і висловлював свою радість із приводу угоди революційної української демократії з

---

* В радянській історіографії первинне значення термінів “ради” і “совети” свідомо перекинувалося: вони вживалися як терміни тотожні залежно від мови тексту. В перекладі з російської мови на українську чи навпаки, вони ніби-то набували однакового змісту, але в політичному сенсі суть цих представницьких органів різна. “Ради” – це витвір українського народу, його специфічні органи народовладдя, які утворювалися демократичним шляхом, а “совети” – це загальноросійські структури влади, які прийшли в Україну з Росії. З приходом більшовиків до влади “совети” стали ширмою для однопартійної комуністичної диктатури. Щоб не було різночитань, надалі в тексті роботи за невеликим винятком, ми будемо вживати в назві цих представницьких органів загальноприйнятий нині термін “ради”.

демократією націй неукраїнських, яка була досягнута при посередництві Тимчасового Уряду” У зв’язку із загальною тенденцією до політизації суспільного життя і перетворення рад із громадських організацій на політичні структури делегати з’їзду висловили побажання, щоб депутати рад “належали до якої-небудь соціалістичної партії”[4]. Головою об’єднаної губерньської ради було обрано Олександра Янка.

Об’єднання рад селянських депутатів з “советами” робітничих і солдатських депутатів виявилось формальним. Перші з них зберегли свої організаційні структури і проводили власну політичну лінію. Вони поділяли соціальні програми “советів”, але відстоювали державність України і підтримували Центральну Раду. Неукраїнські за своїм складом “совети” насторожено ставилися до національно-державницьких домагань української демократії. У зв’язку з цим, об’єднаний виконком губерньської ради так і не був створений, а його функції виконувала Полтавська міська рада.

На ґрунті погіршення матеріального становища і масового незадоволення полтавців політикою Тимчасового уряду відбувалося так зване “полівіння мас”. Після виступу генерала Корнілова ради все активніше почали втручатися в діяльність органів Тимчас уряду і місцевого самоврядування, виступаючи як самодостатня політична сила, що претендує на повноту влади в країні.

З цієї причини у виконкомі Полтавської міської ради, яка продовжувала виконувати функції губерньської, сталася криза. На знак протесту проти того, що рада втручається в роботу адміністративних, господарських і правоохоронних органів, перешкоджаючи тим самим роботі міської думи, українські есери 24 серпня вийшли з виконкому. Втручання Полтавської ради в роботу міської думи засудив і російський соціал-демократ С.Мазлах (Робсман). На його пропозицію була прийнята резолюція, яка вимагала чітко визначити завдання і компетенцію ради і створити ревізійну комісію з контролю за її роботою.

Протягом 13-14 жовтня в Полтаві працював 4-й губерньський з’їзд рад. В його роботі взяло участь 29 делегатів, включаючи представників від 10 повітів Полтавщини, Карлівської і Селещанської волосних рад, партії російських есерів і соціал-демократів та Селянських спілок. До кінця березня 1918 року на Полтавщині паралельно існували дві форми селянських організацій – Селянські спілки (їх була більшість) і ради селянських депутатів. Останні утворювалися шляхом виділення із Селянських спілок незаможної частини селянства, реорганізації Селянських спілок та волосних і повітових земських зібрань.

Делегати з’їзду висловилися за скликання Всеросійського з’їзду рад, як гаранта скликання Установчих зборів, засудили світову імперіалістичну війну і закликали воюючі країни негайно оголосити перемир’я на всіх фронтах. При обговоренні продовольчого питання згубна політика Тимчасового уряду не знайшла підтримки делегатів з’їзду, позаяк на країну насувався голод. Тому вони вирішили вжити радикальних заходів для

розв'язання продовольчої кризи шляхом реквізиції хліба у поміщиків, куркулів і хліботорговців [5].

Після одержання повідомлення про більшовицький переворот в Росії 26 жовтня на загальних зборах Полтавської міської ради був утворений “Совет революції” – вищий орган влади в місті і губернії. Очолив його меншовик, кравець за професією, Яків Городецький. Проте через декілька днів представники меншовиків, українські соціал-демократів і єврейський соціалістичних партій, які не схвалювали більшовицького перевороту, вийшли із “Совета революції”. В ньому залишилися лише більшовики, ліві українські і російські есери. Головою “Совета революції” став лівий український есер Євген Терлецький [6]. На початку листопада 1917 року вищий орган влади в губернії поповнили представники губернського земства, губернської ради селянських депутатів, службовці телефонної і телеграфної станцій.

Поряд із “Советом революції” продовжували існувати міська і губернська ради, земства і думи та комісар Центральної Ради на Полтавщині А.Лівицький. Всі вони однозначно визнавали Центральну Раду вищим органом влади в Україні, а більшовицький переворот розглядали як внутрішню справу Росії. Наявність такої кількості владних структур, кожна з яких претендувала на першість у вирішенні місцевих питань, породжувало безлад і анархію в краї. Влада втратила силу примусу, процвітала сваволя натовпу.

14-16 листопада питання про владу на Полтавщині розглядалося на засіданні губвиконкому ради робітничих і солдатських депутатів. Представники ради солдатських депутатів на них не були запрошені. В прийнятих рішеннях підкреслювалося, що Центральна Рада і влада на місцях мають бути “однорідно-соціалістичними”. Члени губвиконкому вимагали поповнення Центральної Ради представниками від рад і переходу у відповідності із більшовицьким гаслом “Вся влада радам!” влади на місцях від земства і дум до рад робітничих і солдатських депутатів із залученням рад селянських депутатів. Отже, майбутнє Полтавщини, як і всієї України, намагалося вирішити вузьке коло осіб, які представляли незначну частину населення краю, а саме російськомовне робітництво і деморалізованих солдат російської армії, які склалися переважно з немісцевих жителів. Селянство ж, яке становило абсолютну більшість населення краю, було усунене від вирішення доленосних питань національного життя.

Після приходу російських червоногвардійських загонів на Полтавщину протягом другої половини січня 1918 року повсюдно пройшли з'їзди рад, які формально узаконили встановлення радянської влади в губернії. 5-й губернський з'їзд рад розпочав роботу 19 лютого і тривав чотири дні. В день відкриття з'їзду зареєструвалося 677 делегатів з ухвальним і декілька десятків з дорадчим голосом. Зважаючи на те, що в багатьох волостях ради селянських депутатів не були створені, інтереси селянства на з'їзді представляли 71 делегат від Селянських спілок [7]. Згідно повідомлень

тогочасної преси, партійний склад делегатів з'їзду був таким: українських есерів – близько 300, лівих російських есерів – 250 і більшовиків – 235 [8].

Більшість делегатів з'їзду стояла на засадах радянської влади, але на українських державницьких позиціях. Вони висловилися проти підписання миру з Німеччиною та Австро-Угорщиною і виступали за перемогу світової комуністичної революції шляхом експорту більшовизму в країни Європи. Після обговорення продовольчого питання з'їзд прийняв більшовицьку резолюцію, яка передбачала примусове вилучення хліба у селян. В останній день роботи з'їзду делегати вибрали керівні органи губернської ради. До складу її виконавчого комітету ввійшло 15 більшовиків, 14 лівих російських есерів і 14 лівих українських есерів. Головою губвиконкому було обрано лівого українського есера Андрія Заливчого.

Новостворений губвиконком намагався перебрати всю повноту влади на Полтавщині до своїх рук, з тим, щоб проводити “радянізацію” краю. Його рішенням від 5 березня 1918 року були розпущені міські думи і земства, які в умовах революційного безладдя на професійному рівні займалися вирішенням господарських питань. Після цього хаос і анархія посилювалися ще більше. Влада, як і раніше, залишалася в руках більшовицьких комісарів.

У березні 1918 року Полтавщина стала театром збройної боротьби між німецькими і українськими військами з одного боку та червоними – з другого. В міру просування союзницьких військ відновлювалася влада Української Центральної Ради. Призначений урядом УНР губернський військовий отаман Кудрявцев ще перебуваючи в решетилівці, 28 березня видав наказ про розпуск самозваних більшовицьких “советів” і відновлення органів місцевого самоврядування та правоохоронних органів у тому складі, в якому вони існували до приходу російських червоних військ [9].

Джерела і література

1. Державний архів Полтавської області (ДАПО), ф.П-7, оп.1,спр.35, арк.97.
2. Там само, ф.Р-1057, оп.І, спр.14, арк.2.
3. Там само, спр.37, арк.204.
4. Там само, спр.5, арк.129-130.
5. Данішев С.О. Великий жовтень на Полтавщині /1917 р.-березень 1918 р./.- Харків, 1969, с.24.
6. ДАПО, ф.П-7, оп.2, спр.100, арк.119-120.
7. Там само, спр.36, арк.114.
8. Свободная мысль /Полтава/. – 1918. – 22 лютого.
9. Полтавські губерніяльні відомості. – 1918. – 17 квітня.